

До 100-річчя Від дня народження І.Д. СЕДЛЕЦЬКОГО – ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО-ФУНДАТОРА МІКРОМІНЕРАЛОГІЇ

Іван Дмитрович Седлецький народився 26 червня 1907 р. у с. Чернятин Жмеринського р-ну Вінницької обл. (тоді "Подольская губерния") в родині робітника. Протягом 25 років його батько працював на станції Жмеринка стрілочником та зчеплювачем вагонів.

Іван Седлецький почав трудову діяльність ще хлопчиком, він працював у поміщика та на залізничній станції Матейко, а в 1923 р. закінчив сім класів у с. Чернятин. У 1926 р. закінчив технікум у м. Бар Вінницької обл. Потім вступив до сільськогосподарського інституту в м. Вінниця, який згодом було переведено до м. Кам'янець-Подільський.

Після закінчення інституту в 1931 р. за рекомендацією комсомольської та партійної організацій вступив до аспірантури Київського інституту ґрунтознавства, а з вересня 1932 р. навчався в аспірантурі Академії наук СРСР при Інституті ґрунтознавства (Почвенный институт имени В.В. Докучаева АН СССР) у Москві.

Після закінчення аспірантури у 1935 р. захистив кандидатську дисертацію, здобув ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук.

З 1935 по 1937 р. працював старшим науковим співробітником Інституту ґрунтознавства в Москві. Для продовження досліджень нового наукового напрямку — мінералогія колоїдів земної кори, в цьому інституті була організована спеціальна рентгеномінералогічна лабораторія, керівником якої призначили Івана Дмитровича.

Аж до 1944 р. І.Д. Седлецький проводив наукові дослідження під керівництвом академіків В.І. Вернадського, О.Є. Ферсмана, Д.С. Белянкіна і професора І.М. Антипова-Каратаєва. Результати досліджень того періоду викладені в монографії "Коллоидно-дисперсная минералогия главных типов почв СССР".

Працюючи в Інституті ґрунтознавства АН СРСР у Москві, І.Д. Седлецький займався також викладацькою роботою в Московському інституті хімічної промисловості, Промисловій академії, Московському гідромеліоративному інституті.

Докторську дисертацію Іван Дмитрович захистив у Казанському державному університеті в 1942 р., здобув науковий ступінь доктора геолого-мінералогічних наук. Згодом, у

1943 р., йому було присвоєно звання професора. Крім робіт у галузі геології І.Д. Седлецький розробляв рекомендації з використання хімічних реагентів для маскуванія полів аеродромів Військово-повітряних сил Міністерства оборони СРСР. З 1944 по 1946 р. працював завідувачем кафедри мінералогії, деканом геолого-географічного факультету і ректором Уральського державного університету в м. Свердловську (нині м. Єкатеринбург).

За сумлінну працю Івана Дмитровича було відзначено дипломами, преміями Академії наук СРСР, медаллю “За доблестный труд в Великой Отечественной войне”, орденом “Знак Почета”.

Будучи ректором університету, він сприяв відкриттю географічного та біологічного факультетів. За його керівництва університетом було створено 18 кафедр, 24 лабораторії, а кількість студентів збільшилась удвічі. Для студентів геологічних спеціальностей він написав підручник “Коллоидно-дисперсная минералогия”.

З 1946 по 1953 р. працював завідувачем кафедри мінералогії та петрографії, деканом геолого-географічного факультету Ростовського державного університету. За ініціативою професора І.Д. Седлецького тут було організовано Ростовське геологічне товариство.

У 1953—1955 рр. він — завідувач кафедри мінералогії та кристалографії Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, читав курс мінералогії та спецкурси, керував науково-дослідною роботою студентів і аспірантів. У Київському університеті він створив першу в українських навчальних закладах рентгенівську лабораторію з вивчення мінеральних утворень, насамперед тонкодисперсних (колоїдних) систем.

З ініціативи І.Д. Седлецького у 1954 р. при Київському університеті було засновано Київське відділення Всесоюзного мінералогічного товариства, до складу якого крім викладачів геологічного факультету ввійшли представники Академії наук УРСР, Українського геологічного управління, Київського політехнічного інституту й інших навчальних закладів м. Києва. Впродовж 1954—1956 рр. І.Д. Седлецький — голова цього відділення.

У 1955 р. І.Д. Седлецький залишає Київський університет, переїздить до м. Житомира, де займає посаду завідувача кафедри ґрунтознавства і агрохімії технікуму (нині Національний агроєкологічний університет).

У 1961—1962 рр. Іван Дмитрович — професор Воронежського державного університету. Через погіршення стану здоров'я у 1963 р. І.Д. Седлецький залишає педагогічну роботу і переїздить до Криму — у м. Керч, де його поховано після смерті (24.11.1974 р.).

Професор І.Д. Седлецький є автором понад 200 друкованих робіт, у тому числі книг: вищезгадана “Коллоидно-дисперсная минералогия” (М.;Л.: Изд-во АН СССР, 1945, 144 с.); “Методы определения коллоидно-дисперсных минералов” (Київ, КГУ, 1955, 156 с.); “Рентгенографические таблицы для определения коллоидных минералов почв” (М.;Л.: Изд-во АН СССР, 1941, 42 с.) та ін. І.Д. Седлецький досліджував геохімію та склад колоїдно-дисперсних мінералів глин і суглинків України, Ростовської області, Північного Кавказу, Середньої Азії, аргілітів карбону та девону Донбасу, мулів Дону та Азовського моря.

Вчений заснував новий науковий напрям у мінералогічних дослідженнях — колоїдно-дисперсну мінералогію, яку нині часто називають мікроекологією.

І.Д. Седлецький зробив істотний внесок у пізнання генези ґрунтів різноманітного складу. Відкрив структурний зв'язок у ряду лігніт-гумінові кислоти—буре вугілля—антрацит—графіт. Запропонував хімічну формулу та описав гедройцит — новий мінерал, який він відніс до групи вермикуліту. Встановив, що кожен вид ґрунтів або глин складається притаманним лише йому складом мі-

нералів, дрібних бактеріоподібних колоїдів, вказав на можливість використання колоїдно-дисперсних мінералів як геологічних термометрів.

Особливо слід відзначити його праці щодо застосування рентгенографії у вирішенні питань метаморфізму гірських порід і, зокрема, температурних умов утворення антрациту Донбасу.

Вчений уперше, в 1954 р., довів, що породи регіону, які містять антрацит, не зазнавали нагрівання понад 500 °С (на противагу існуючим тоді думкам про формування антрациту за температури понад 600 °С), оскільки в них зберігся каолініт — структурно стійкий лише нижче 500 °С.

І.Д. Седлецький мав брата, дочку та сина. Серед учнів та послідовників І.Д. Седлецького слід згадати С.Я. Орехова, П.П. Кохановського, М.І. Ротко, В.І. Лебедева, Є.Г. Куковського, Ю.О. Руська і Ф.Д. Овчаренка.